

Írta: Csuhai Józsefné – Nagy Imre

LAKÁSOTTHONOK BARANYÁBAN³⁰

A.

LAKÁSOTTHONOK IGAZGATÓSÁGA KIALAKULÁSÁNAK RÖVID TÖRTÉNETE

Az intézmény kialakulása négy ütemben történt:

1. Az első ütem 1996-ban kezdődött a Csertői Gyermekotthon átalakításával, hat családi ház vásárlásával 72 gondozott elhelyezése 1997. júniusában valósult meg. A nevelőotthon sok szállal kötődött Szigetvár városhoz, így természetesnek tűnt a hely kiválasztása. A gondozottak többsége e területről, vagy Pécsről került az otthonba. A továbbtanulók a város intézményeit választották. Ugyanakkor a város középfokú intézményei olyan pedagógiai védettséget biztosítottak a növendékeknek, aminek a hatására a szakmát szerzett növendékek száma még ma is a legkedvezőbb, egyben elkerülhetővé tették a gyermekotthon telepszerű elhelyezkedését.

2. Második ütemként a Bükkösi Gyermekotthon (120 férőhely) kiváltására került sor. A fenntartó egy-egy házat vásárolt Pécsett, Hirden, Komlón, Bogádon, Berkesden és Sellyén, ezen kívül két házat Szentlőrincen. Az átalakítási program 1997 novemberében fejeződött be, így 96 gondozott költözhetett át a lakásotthonba.

3. A harmadik ütemben a Bakócai Gyermekotthon kiváltása -már a két otthon tapasztalatait figyelembe véve – 1999-ben fejeződött be. A Baranya Megyei Önkormányzat Komlón három, Majson egy családi házat, míg Pécsett négy, Komlón egy házat vásárolt. A korábban (a többi gyermekotthonból) odakerült gyermekek és fiatalok komoly lemaradásokat mutattak minden területen, ezért az ebből az otthonból kikerült növendékek lakásotthonokba történő beilleszkedése okozott a későbbiekben a legtöbb gondot.

4. A negyedik ütem az intézmény számára 2001. január elsejével kezdődött, amikor a fenntartó a Mecsekjánosi Csecsemőotthont intézményünkhöz integrálta. A Mecsekjánosi Csecsemőotthon átalakítása napjainkban is tart, reményeink szerint ebben az évben be is fejeződik. A húsz gondozott és a két anya igen jó körülmények közé kerül. A Mecsekjánosi csecsemőotthon jogutódja a kialakított kis létszámú gyermekotthon és a (tervezett) anyagyermek otthona.

AZ INTÉZMÉNY CÉLJA, FELADATA: OTTHONT NYÚJTÓ ELLÁTÁS BIZTOSÍTÁSA

- az ideiglenes hatállyal elhelyezett, az átmeneti és tartós nevelésbe vett gyermekeknek,
- szükség esetén azok gyermekeinek,
- gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló várandós anyáknak,
- utógondozói ellátásban részesülő fiataloknak, és gyermekeiknek.

Az otthonot nyújtó ellátáson belül családgondozást és utógondozást biztosítunk a fenti gondozottak és fiatal felnőttek részére.

³⁰ A cikk a Baranya Megyei Önkormányzat Lakásotthonok Igazgatóságának beszámolója az intézmény szakmai munkájáról készült

SZEMÉLYI FELTÉTELEK

A fenntartó által engedélyezett intézményi létszám 170 fő.

A gyermekotthonok átalakulásával a személyi feltételek lényegesen megváltoztak. A Csertői és Mecsekjánosi Gyermekotthonból az addig ott dolgozók kerültek a lakásotthonokba, míg a másik két gyermekotthon esetében új dolgozók felvételére került sor. Jónak tartjuk, hogy a lakásotthonokban a fenntartó a 6 fős szakmai létszám alkalmazását engedélyezi, így a lakásotthonok munkarendje igazodhat a Munka Törvénykönyve munkavégzést szabályozó előírásaihoz. Lakásotthonainkban a nap teljes időszakában szakalkalmazott látja el a szakmai feladatokat. Igen sok gondot okoz még így is a munkarend betartása, mert a munkaerő szükséglet meghatározásánál a törvény nem vette figyelembe, hogy a dolgozók egy része mindig távol van munkahelyétől (táppénz, szabadság, munkaidő-kedvezmények, képzés, továbbképzés). A megfelelő szakmai munka biztosítása az eddigi szakmai tapasztalatok alapján szükségessé teszi a társnevelő alkalmazását. Ebből adódik, hogy az igény és a jelenlegi tény számszerűségét tekintve közel azonos, ugyanakkor az alábbi szakalkalmazottak hiányoznak az intézményből:

- családgondozó (3 fő),
- pszichológus (5 fő),
- gyermekvédelmi ügyintéző (3 fő),
- utógondozó (1 fő),
- gyógypedagógus (5 fő), (fejlesztő pedagógus)
- nevelő (1 fő) (utógondozó otthon),
- nevelőszülői tanácsadó (1 fő) (aki a nevelőszülői hálózatot irányítja).

A fentiekén túl szükségesnek tartjuk egy igazgatóhelyettesi és egy munkaügyi előadó munkakör létesítését. A fenti szakalkalmazotti hiány igen nehezen oldható meg, mert a munkakörök ellátásához különös szakértelem szükséges. Az alábbi munkakörökre még érdeklődő sincs: pszichológus, gyógypedagógus, fejlesztő pedagógus. Természetesen ehhez a szakma alacsony presztízse és a közalkalmazottak gyenge bérezése is hozzájárul. A fluktuáció nem jelentős. Legtöbb változás a lakásotthon-vezetői munkakör betöltésében történt. Esetükben a szerteágazó feladatok megoldása okozott gondot, amivel az eddigi munkájuk során nem találkoztak.

Intézményünkben a szakalkalmazottak közül iskolai és szakmai képzettségét tekintve 34 fő nem rendelkezik megfelelő képesítéssel. E munkakörök mindegyike gondozó, illetve gyermekfelügyelő. Az elmúlt két évben a Comenius Bt. és intézményünk szervezésében 14 fő gyermekfelügyelő, 18 fő gondozó szerzett szakképesítést.

Az idei évben a Munkaügyi Központtal közös szervezésben – a gondozónők és gyermekfelügyelők részére, akik képzettséggel nem rendelkeznek – képzést indítunk, ahol a megfelelő szakképzés megszerzésére nyílik lehetőség.

Az intézmény elkészítette az éves és az ötéves továbbképzési tervét, melynek végrehajtása a megfogalmazottaknak megfelelően valósul meg. A továbbképzési programokat a szervezők igen magas költséggel kínálják, amit többnyire a közalkalmazott nem tud megfizetni. A szakvizsga letételének feltételeit nem ismerjük. A Minisztérium ennek feltételeit még nem szabályozta, így a képző intézmények kínálatában nem is szerepel.

TÁRGYI FELTÉTELEK

Baranya megyében a „kastélyos” gyermekotthonok átszervezése eltérő tárgyi feltételek között valósult meg. Míg a Csertői Gyermekotthon átalakításánál lehetőség volt új bútorok vásárlására, addig a harmadik ütemben már (többnyire) csak a Bakócai Gyermekotthon bútorai kerültek a lakásotthonokba. Így a lakásotthonok egy részében elhasználódott, öreg bútorok találhatók (Bogád, Mohácsi út, Majs, utógondozó otthonok).

Gond továbbá, hogy a rendelkezésre álló anyagiak miatt az elhasználódott bútorok cseréjére, pótlására nincs lehetőségünk. Jelenleg az ideiglenes működési engedéllyel rendelkező lakásotthonok összes férőhelye 298 fő. A lakásotthonok alapterülete alapján a férőhely (15/1998. IV/30 NM rendelet) szám 279 fő. Jónak tartjuk, hogy a lakások nem telepszerűen, hanem „szétszórtan” helyezkednek el. A családi házak állaga igen eltérő. Mivel a lakásotthonokat nem újonnan vásároltunk, felújításukra az eddigieknél nagyobb pénzforrásra lenne szükség.

Több lakásotthonban nem tudtunk kialakítani olyan helyiséget, ahol a nevelő, gyermekfelügyelő, gondozónő „a gyermekekkel szükségessé váló egyéni beszélgetéseket lefolytathatja, adminisztrációs feladatait végezheti és éjszaka tartózkodhat”.

A lakásotthonok nem rendelkeznek a sportolás feltételeivel, eszközeivel (pl.: labdák, súlyzóeszközök, pingpongasztal, stb.).

Több lakásotthonban hiányoznak annak feltételei is, hogy a gyermekek személyes használati tárgyait és ruhaneműit elkülönítetten tárolni lehessen (kevés az íróasztal, szék, szekrény).

B.

GONDOZÁS, NEVELÉS, UTÓGONDOZÁS, UTÓGONDOZÁSI ELLÁTÁS

Kiemelten foglalkozunk esetkezeléssel, a gyermek személyes céljai tervezésével, a gyermeki kapcsolatok formálásával, lelki segítségnyújtással, az otthonosság megteremtésével, a napi életgyakorlat irányításával.

1. Az intézmény szakmai programja

Az intézmény rendelkezik olyan szakmai programmal, melyet a nevelőtestület, valamint a fenntartó jóváhagyott. Az intézmény fokozatos átszervezése igényli a szakmai program módosítását. A gyermekvédelmi törvény és annak végrehajtási rendelete írja elő az intézmény szakmai programjának elkészítésének kötelezettségét. 1999. szeptember 1-jétől önálló szakmai egységek alakultak. Nevelőtestületünk javaslata alapján a szakmai egységek önálló szakmai programokat készítettek. Egy-egy szakmai egységhez tartozó közalkalmazottak közös munkájuként terjesztették a nevelőtestület elé. Ennek alapján alakult ki az intézményre egy egységes szakmai normatíván alapuló szakmai program. Ez biztosítja az egységek szakmai önállóságát, és egyben biztosíték arra, hogy a szakmai egységek gyakorlata szakmai szabályokon alapuljon. A különbözőségek a szakmai program szerkezetének eltéréseiből adódnak. Találunk olyan szakmai programot, melyben a lakásotthonok sajátosságai kerültek kiemelésre; míg egyes esetekben a szakmai egységre vonatkozó közös normák kerültek előtérbe. Ugyanakkor készített minden lakásotthon egy-egy lakásismertetőt is, melyben a lakásotthonra legjellemzőbb sajátosságok, lehetőségek felsorolása található.

2. A gyermek, fiatal felnőtt befogadása

Az elhelyezési értekezlet a Szakszolgálat értesítése alapján csütörtökönként történik. Intézményünket a szakmai vezető, a házvezető és a családgondozó képviseli. Ezen az értekezleten ismerik meg a gyermeket. Gondot okoz, hogy a Szakszolgálat és a Gyermekjóléti Szolgálat igen szűk körű tájékoztatót ad a gyermek korábbi helyzetéről, személyiségének állapotáról. Továbbá az addig leírtak időnként félrevezető, hiányos és nem teljes körű megállapítást tesznek. Az elhelyezési értekezleteken eddig nem volt lehetőség speciális otthoni elhelyezésre. Az intézményünkbe került gyermekek egy részénél a speciális otthoni elhelyezés lett volna a legjobb megoldás a gyermek és az intézmény számára egyaránt. Hiánya azt jelentette, hogy az intézménybe kerülést követően több gyermek (11 fő) a SZCSM Speciális Gyermekotthonaiban került elhelyezésre. Felméréseink szerint 19 olyan gyermekünk van, akiknél a gyámok a speciális otthonokba történő elhelyezést tartják szükségesnek. Megyei speciális otthon megléte esetén a gyám gyakoribb, rendszeresebb személyes kapcsolatot tarthatna gyámoltjával. Ismerve a fenntartó szándékát, miszerint intézményünkön kívül kívánja megoldani a speciális otthonok létesítését, jónak tartjuk; ugyanakkor szükségét látnánk a beilleszkedési, magatartási zavarok kezelésére -, hogy az intézmény is rendelkezze speciális otthonnal.

A nevelésbe került gyermekek bekerülésének okai, iránya:

Az intézményünkbe bekerült gyermekek állandó lakhely szerinti aránya:

megyeszékhelyről:	27 %,
városokból:	25 %,
egyéb településekről, falvakból:	48 %,

A legszembetűnőbb az, hogy a bekerülési okok között kiemelkedően magas a rossz szociális környezet miatti gyámhatósági intézkedés (37,8 %). Ez ugyan ellentmond annak a gyermekvédelmi törvény által leírt gondolatnak, miszerint szociális okok miatt nem lehet a gyermeket családjából kiemelni. Figyelemre méltó az, hogy 10 %-os arányt jelent azon esetek száma, amikor a bekerülés oka abban áll, hogy a szülők felügyelet nélkül hagyták gyermeküket. Közel azonos arányt mutat a gyermekek rossz tanulmányi eredménye, magatartási problémái, valamint a szülők ezen problémák kezelésében mutatott alkalmatlanságának kérdése is. A bekerült gyermekek egyharmada lány, kétharmada pedig fiú. A gyermekek bekerülését követően azt tapasztaljuk, hogy néhány esetben indokolatlan a gyermekvédelmi gondoskodásba vétel. Az utóbbi időben egyre több a magasabb életkorban gondoskodásba került gyermek. Az újonnan gondozásba vetteknel még a 17 éves korú sem ritka. Csökkenően van a cigány származású családból történő gondozásba vétel.

A gyermek családjából történő kiemelését követően igen súlyos, traumás helyzetbe kerülhet, ha új nevelési helye nem megfelelően gondoskodik befogadásáról. A már kialakult gyakorlat szerint a gyermek megismerését követően keressük a lehetőségét annak, hogy a gyermeket az átmeneti otthonban felkeressük, hogy az új gondozási helyével megismerkedhessen. A családból, illetve nevelőszülőtől való közvetlen kikerülés esetén ennek megoldása körülményesebb. Nagy jelentőséget tulajdonítunk a lakásotthonban élő gyermekek felkészítésének, iskolai felzárkóztatásának. A lakásotthonok alkalmasabbak – kisebb méretüknél fogva –, hogy az új gondozottak ne szenvedjenek testi és lelki bántódásokat. Ez szakmai szempontból is rendkívül fontos körülmény. Tapasztalataink szerint e feladatnak lakásotthonaink jól megfelelnek, mert az ide kerülő gyermekek a kezdeti időszakban nem „szöknek” meg új otthonukból. Tapasztalatunk továbbá, hogy az újonnan befogadott gyermekeknek sok hátrahagyott, lerendezetlen „dolguk” marad, melyet a gyámnak és a lakásotthon vezetőjének kell megoldania. Ugyanakkor fel kell készülni az

Egyéni gondozási-nevelési terv elkészítésére. Erre 15 nap áll rendelkezésre, mely időt rövidnek tartunk annak ismeretében, hogy a gyermek korábbi személyiség-állapotáról, tanulmányi munkájáról, egészségügyi állapotáról hiányos ismeretekkel rendelkezünk. Munkánkat megkönnyítené, ha rendelkezésünkre állna az Egyéni elhelyezési tervről készült nyilvántartó lap.

3. Nevelési szolgáltatások és az ezeket befolyásoló tényezők

Az intézmény Házi rendjét nevelőtestületünk hagyta jóvá, a lakásotthonokban élő gyermekek és felnőttek együttműködésének szabályait pedig a lakásotthon közalkalmazottai és növendékei hagyta jóvá. Természetesen e lakásotthoni előírások, szabályok nem lehetnek ellentétesek az intézmény házi rendjével. Az utógondozó lakásotthonokban külön házi rend készült, melyet szintén a nevelőtestület fogadott el. A házi rendet a gyermekek, fiatal felnőttek és a nevelők, gyermekfelügyelők, gondozók aláírásukkal tudomásul vették. A Házi rend egy példányát mindenki által hozzáférhető helyen helyeztük el.

A gyermeki jogokat a Szervezeti és Működési Szabályzat és a Házi rend – külön fejezet – tartalmazza. A fiatal felnőttek jogait megkötött megállapodásban rögzítettük. Egy kiadvány, mely minden lakásotthonban megtalálható, rajzos formában, szöveggel ellátva tájékoztatja növendékeinket jogaikról. Kissé késve, de megalakult – 2001. május 9-én – az intézmény Érdekképviseleti Fóruma. E fórumot a gyermekek által választott képviselők (száma öt fő), egy-egy fő gyám, egy fő nevelőtestületi tag és egy fő önkormányzati képviselő alkotja.

Az elmúlt két évben a gyermeki jog három esetben sérült oly mértékben, hogy a vétkes közalkalmazottat fegyelmi büntetésben részesítette a munkáltató. A lakásotthonok szükség szerint, de legalább havonta tartanak gyermekfórumot, ahol lehetőség van a panaszok, sérelmek ismertetésére, a gyermeki jogok ismertetésére, demokratizmus gyakorlására, a megoldások közös keresésére, individuális érdekek megismerésére, a közösségi támogatás általi nevelésre. Mivel a gyámságot nem a lakásotthon-vezetők látják el, a lakásotthonokban felmerülő panaszokat a szakmai vezetők-időnként és helyenként^ hatékonyabban tudják megoldani. Az újonnan beutalt gyermek is tájékoztatásban részesül jogait és kötelezettségeit illetően.

Jutalmazás és büntetés. Ez elsősorban szóbeli dicséretet vagy elmarasztalást jelent. Súlyosabb esetben a büntetés valamilyen tárgyi eszköz vagy program megvonását jelenti. Dicséret gyanánt pedig olyan programokon való részvételt biztosítunk, mely a gyermek szórakozását segíti elő. Nem büntetünk munkával, kulturális műsorok, valamint pénz megvonásával. Természetesen az élőlőzónak van a legnagyobb büntető és jutalmazó ereje, hatása. Szándékos rongálás esetén – nevelési céllal – a kár megtérítésére kötelezzük a gyermeket. Büntetésnek élük meg a gyermekek, ha speciális otthonban történő elhelyezésre kerül sor.

A gyermekek és fiatalok életének, személyes emlékeinek gyűjtésére lehetőséget biztosít intézményünk, de ugyanakkor időnként azok esztétikus elhelyezésére nincs lehetőség. Másrészt gyermekeinknél a személyes emlékek gyűjtése nem válik igénnyé, mert azok sok esetben negatív élmények. Minden évben készítünk fényképet a gyermekekről. Több lakásotthonban az átélte eseményekről, programokról (névnap, születésnap, kirándulások) krónikaszerű feljegyzéseket és albumot készítenek. A nagyobb értékű személyes tárgyak tárolására a lakásotthonokban van lehetőség (pl.: televízió, hűtőszekrény). Több növendéknek van hifi-tornya, rádiója (főleg utógondozói ellátottaknak).

A lakásotthonok esztétikai arculata rendkívül eltérő. Nagy gondot fordítunk a külső és belső környezet rendben tartására, ugyanakkor az igen szűkös anyagi lehetőség befolyásolja

a sok jó ötlet megvalósítását. Továbbá befolyásolja az ott dolgozók esztétikai igénye is. Van, ahol „tavat” építenek, tavi rózsával; van, ahol az udvar rendberakására is ösztönözni kell a ház lakóit. Több lakásotthonban a lehetőségek hiánya is rontja az esztétikai összképet, mert a berendezési tárgyak, bútorok praktikusak ugyan, de nem esztétikusak. Időnként az is gondot okoz, hogy a gyermekek a bekerülésük előtti környezeti szintjüket próbálják a lakásotthonban érvényre juttatni. Állandó napi feladat, hogy a személyes élettér elvárható esztétikai szintet érjen el, példaértékűvé váljék. Arra neveljük gyermekeinket, hogy a lakásotthonok külső képe illeszkedjék a környezeti elvárásokhoz. Erre igen sok jó példát találunk. (pl.: Hird; Szigetvár, Vörösmarty út; Komló, Damjanich út; nem teljes a felsorolás).

A nevelőmunka intézményi szintű közös alapelvei az alábbiak: az otthonosság megteremtésének, a közösségi támogatás által való nevelés, egyéni bánásmód, a demokratizmus gyakorlásának, a nyitottság. Természetesen ezen elvek gyakorlati megvalósítása a napi életgyakorlatban mutatkozik meg. A napi életgyakorlatot a lakásotthonok úgy alakítják ki, hogy a nevelés cselekvővé váljék, részvétele pedig önkéntes legyen. A napirend a lakásotthonok önállóságán és a gyermekek, fiatal felnőttek igénye szerint készült. A házirendben foglalt ébresztés, tisztálkodás, reggelizés, készülődés a napi feladatok ellátására, délutáni programok, vacsora, tisztálkodás és a lefekvés ideje; valamint az ehhez kapcsolódó feladatok ellátása a gyermekek és a fiatal felnőttek aktív, cselekvő, önkéntes együttműködésére épít. Így a gyermek és a fiatal felnőtt magáévá teszi az ezzel összefüggő elvárásokat és igényeket. A napi feladatok teljesítése, következetes számonkérése a legnagyobb nevelőerő és személyiségformáló tényező. Szintén a fenti célt szolgálja a családi jellegű rituális szokások bevezetése (étkezés), a névnapok és születésnapok megünneplése. A gyermeket, fiatal felnőttet cselekvésre ösztönzi, igényt alakít ki, példát ad, törődést érez, s ennek alapján a gyermek a viselkedés-és felelősségi elvárásokat, szerepeket, praktikus ismereteket megtanulja, gyakorolja, s ez a szocializációt segíti elő. Lakásotthonainkban gyakorlattá vált: a bevásárlás, környezet rendezése, az ételkészítés, tálalás, mosogatás, takarítás, a külső környezet rendben tartása, helyenként a kisállatok ellátása stb. A személyi higiénia feltételei mindenhol biztosítottak.

Az egészségügyi ellátás rendje: minden gyermeket a lakásotthonhoz legközelebbi családorvoshoz jelentjük be. A gyermekek bekerülését megelőző egészségügyi állapotukról kevés információ áll rendelkezésünkre, például a gyermekek oltási lappal általában nem rendelkeznek. Ez azért bír különös jelentőséggel, mert a védőoltások rendezettsége kihat a gyermek egész életére. Beszerzésére való törekvésünk általában eredménytelen. A családi orvosok és a lakásotthonok kapcsolata megfelelő. Több orvos felkeresi a lakásotthonokat, és segítséget ad a betegekkel való bánásmódhoz. A szakellátásra a városi rendelőintézeteket vesszük igénybe. Gondot okoz, hogy a közgyógyászati ellátásra jogosító igazolványra egyre kevesebb gyógyszer váltható ki, és így a szükségesnél többet költenek lakásotthonaink gyógyszerre. Jellemző megbetegedések: megfázás, vírusos megbetegedések. Gond továbbá a szemüveg készíttetése és a fogászati kezelés, mely szintén igen költséges. Több gyermeknél a lakásotthonban derül ki, hogy szemüvegre van szüksége. A lakásotthonokban figyelemmel kísérik a gyermekek testi fejlődését (magasság, súly). Öngyilkossági kísérlet a gyermekek bekerülése előtt előfordult, azt követően nem. A „kastélyos gyermekotthonokban” gyakori volt a „karcolás”, míg a lakásotthonokban ez igen ritka jelenség. Az elmúlt három évben fertőzőes megbetegedés nem történt. Az ÁNTSZ által felajánlott védőoltások lehetőségével minden esetben élt intézményünk, pl.: hepatitisz B, influenza elleni oltás. Mivel intézményünk pszichológussal nem rendelkezik, igénybe vesszük a nagyvárosok nevelési tanácsadóit, a Gyermek-Ideggondozó Intézetet, és LEGI-t.

Már tettem említést a speciális intézmények hiányáról, gondjáról. A Speciális Otthon iránti igény többnyire a magatartási és a beilleszkedési zavarok tekintetében jelentkezik. Intézményünkben általában nem merült fel gondként a pszichoaktív szerek szedése. Ez abból adódik, hogy a szipuzás már nem „divat”, gyógyszerekhez kevésbé tudnak hozzájutni, kábítószeres vásárlásához pedig nincs elegendő pénzük. A diszkóba járó gyermekek marihuánás cigarettát szívnak. Az utógondozói ellátottaknál egy fiatal felnőtt terjesztéssel is foglalkozott (füves cigaretta), melynek büntetőeljárásai következménye is lett. A speciális otthoni ellátásra intézményünkben a gyámok 19 főt javasolnak. Ennek okai:

- beilleszkedési, magatartási zavarok 15 fő,
 - drog, alkohol használata 2 fő,
 - pszichiátriai kezelést igénylők száma 2 fő,
- összesen: **19 fő.**

A legnagyobb problémát az okozza, hogy a kialakult lakásotthoni közösségekbe bekerülhetnek olyan antiszociális magatartású gyermekek, akik veszélyeztetik, időnként tönkre is teszik az addig elért nevelési-gondozási eredményeket. A Szociális és Családügyi Minisztérium által fenntartott speciális otthoni elhelyezés igen nehéz, mert többször visszautasítják kérelmünket, férőhely hiányára hivatkozva. Ez az állapot természetesen nemcsak a lakásotthonnak káros, hanem a beutalt gyermeknek is, mert speciális igénye kielégítetlen marad. A „magatartás-zavaros” gyermekeknél esetenként jó megoldás lett a gyermek áthelyezése másik lakásotthonba. Ez nem vált gyakorlattá, mert az áthelyezés lehetősége rendkívül körülményes. A Gyermekvédelmi Törvény módosítása segít e gond megoldásában.

A rekreációs szolgáltatás lehetősége igen szűk keresztmetszetű. Többnyire az anyagi eszközök hiánya miatt alig van lehetőség olyan programokon részt venni, melyek az értékes kultúrához tartoznak. A lakásotthonokban több alkalommal van szervezett program, a magasabb életkorú gyermekek igénye igen magas, de lehetőségük szűk. Kedvelt pihenési szokások: televízió-nézés, rádióhallgatás, a kisebb korosztály részére a szervezett játék. Kevés anyagi lehetőség van színház- és mozilátogatásra. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez igényként nem jelentkezik. Kevesen olvasnak. Akik mégis, azok viszont sokat. A televízió túlzott szerepet játszik a szabadidő eltöltésében. Itt is azonban többnyire az agresszív jelenetek tömegét bemutató filmeket és a zenei klipeket közvetítő adókat nézik, illetve hallgatják. Kevés a sport és turisztika. A kastélyos nevelőotthonokban a sportnak kultusza és hagyománya volt. A lakásotthonokban ennek feltétele hiányzik. Szigetváron a birkózás és a sakk eredményes sportággá nőtte ki magát. Itt „rendszeresen 20-30 gyermek vesz részt a sportkör munkájában. A Szentlőrinci Lakásotthonban országos korosztályos bajnokot találunk ökölvívó sportágban. Öröndetes, hogy minden évben fenntartói támogatással, pályázati úton, intézményi költségvetésből gazdag táboroztatási lehetőséget tudunk biztosítani idehaza és külföldön is. Kiemelném a balatoni táborozást, a téli sítúrákat Szlovákiába, a Würth-tábort, a különböző szaktáborokat, az iskolai szervezésű táborokat. Összességében minden növendékünk minden évben legalább egy táborozáson részt tud venni.

A csoportgazdálkodást a lakásotthonok megalakulásuk óta támogatjuk, melynek lényege, hogy a költségvetés lakásotthonokra készül, így megismerik a lehetőségeket, korlátokat, s ehhez tudják igazítani a hosszú, rövid és a napi tervezésüket. Fontos a pénz szerepének megismertetése és a gazdálkodás állandó figyelemmel kísérése. A lakásotthonok pénzgazdálkodásának szintje igen eltérő. A lakásotthon-vezetők számára ez új feladat és

mivel kevés pedagógus-családban van 10-12 gyermek, a gazdálkodás gyakorlatát meg kell tanulniuk. Arról nem is beszélve, hogy a gazdálkodással kapcsolatos adminisztrációs teendő ismeretét és rengeteg időt igényel. Az intézmény igen szűk anyagi lehetősége miatt – a biztonságos ellátás érdekében – nem teljes a lakásotthonok gazdálkodásának önállósága, mert a közületi számlákat ma még központilag fizetjük. A nehézségek ellenére a csoportgazdálkodás jól működik, szolgálja a személyiség fejlesztését, takarékosagra nevel. Terveink szerint szélesíteni kívánnánk az önálló gazdálkodást.

Az engedély nélkül eltávozott (szökött) növendékekkel való foglalkozást a Szervezeti és Működési Szabályzat, valamint a Házirend is rögzíti. Igen fontos, hogy a gyermek bekerülését követően esetkezelés formájában rendezzük mindazokat a kérdéseket, amelyek a szökéseket kiváltja. Az a tapasztalatunk, hogy a lakásotthonokból lényegesen kevesebb engedély nélkül való eltávozást regisztrálhatunk, mint ahogy az a „kastélyos” otthonban történt. A lakásotthonokból kevesebb gyermek szökik, ugyanakkor többször és hosszabb időszakokra hagyják el azt. 8-9 fő állandóan távol van engedély nélkül. A többszöri és hosszabb időre való szökés szintén felveti a speciális gyermekotthon szükségességét. Több esetben előfordul, hogy a gyermek hazaszökik, és mégis a szakellátásban elhelyezett. E helyzet a gyermekvédelmi rendszer diszfunkcionális működését mutatja. Sok konfliktus oka, hogy az engedély nélkül eltávozott gyermekek visszavitele nem tisztázott feladat. A gyermekek engedély nélküli eltávozása idején 40 %-uk kisebb-nagyobb bűncselekményt követ el. Ez többnyire lopás, garázdaság. Sérelmükre kevésbé követnek el bűncselekményt. Az engedély nélkül eltávozott fiatal visszahozatalát követően minden esetben felderítjük az eltávozás okát, és írásban rögzítjük a teendőket. A szökések legfőbb okai: az új gondozási hely elutasítása, a régi környezethez való túlzott ragaszkodás, „hátrahagyott”, rendezetlen ügyek, a családi háztól, családtól való elválás traumája, előző életforma folytatása, „hátrahagyott” valamit vagy valakit; prostitúció, ritkább esetben a szülők iránti büntudat, az elkövetett bűncselekmény miatti félelem.

A cigány származású gyermekek és fiatal felnőttek identitás-tudata a lakásotthonokba kerülést követően lényegesen megváltozik, igen erős az asszimiláció iránti igény. A cigány származás nem forrása a konfliktusoknak, a gyerekek pontosan tudják, ki cigány, ki nem; de semmilyen megkülönböztetést nem tapasztalunk. Gyakori és elfogadott a „vegyes” barátság, illetve a társas kapcsolat, amely sajnos általában nem állja ki az idő próbáját. Nagy segítséget nyújt a cigány öntudat folytonosságának megtartásában a Faág Egyesület. Ennek érdekében az egyesület igen sokféle foglalkozást tart, szakköröket vezet, táboroztatást szervez gyermekeink számára. A közalkalmazottak továbbképzésében is részt vesz, és programját benyújtotta akkreditációra. A legnagyobb gond a cigány származású fiatalok esetében a lakásotthoni élet utáni időszak. Azt tapasztaljuk, hogy más lehetőségük híján visszakerülnek eredeti környezetükbe, ami problémákat okoz.

4. Az iskoláztatás gyakorlata, módja, lehetősége

A gyermekek, fiatal felnőttek tanulmányi átlaga a 2000/2001 tanévben a 2-es és 3-as érdemjegy között van. Gimnáziumba kevés gyermekünk jut el. Egyetemre, főiskolára még kevesebb. Elég magas a Dolgozók Általános Iskolájába járók és a tanfolyami képzésben résztvevők száma. A lányok és a fiúk tanulmányi eredményességében eltérés nem mutatkozik. A szakmunkásképző iskolák speciális tagozatai a legkedveltebbek. Azok a gyermekek, akik rendszeresen járnak iskolába, és súlyos fegyelmi vétségük nincs, mindenhol sikeres tanévet zárnak. Tudvalevő, hogy a gyermekeink 95 %-a túlkorosként kerül – iskoláztatás szempontjából – a lakásotthonba, többnyire retardált, olvasási-számolási nehézségekkel küzdenek, ami a jobb érdemjegy elérésében meggátolja őket.

Felzárkóztatásukra kevés az esély, mert a teljesítmény-központú iskolák ezzel nemigen törődnek. Hiányzik a motiváció, és a délutáni felkészülések idején állandó segítségre szorulnak, egyebek mellett ez is indokolja a lakásotthonokban a társnevelő, valamint a fejlesztő pedagógus alkalmazását. Ugyanakkor a követelmények széles skálája és mélysége nem teszi lehetővé a lakásotthonban a hiányok teljes pótlását. Egyre több segítséget kérünk az iskoláktól, egyéb segítőktől a gyermekek felzárkóztatásához. A „kastélyos” nevelőotthonok iskoláiban szerzett tudás kevésbé volt értékálló, mint a városi iskolákban szerzett.

A lakásotthonoknak a képző intézményekkel való kapcsolata, tartalma, hatékonysága megfelelő. Kapcsolattartásuk gyakorisága időnként napi, egyébként alkalmyszerű; ugyanakkor követelmény, hogy a gyermekeink az iskolai közösség azonos értékű tagjai legyenek. Eddig sikerült minden olyan iskolai igényt kielégíteni (kirándulások, osztálypénzek stb.), amelyek elősegítik az iskolai közösségbe való beilleszkedést. Ez jelenti azt is, hogy olyan külsővel engedjük el gyermekeinket, hogy jól éljék meg az iskolai életüket. Elégedetlenek vagyunk a gyermekek szakképzettségével. A gondot abban látjuk, hogy kevés gyermek jut el a szakmaszerzésig hiányos ismerete, nem megfelelő hozzáállása, gyenge motivációja miatt; másrészt olyan pályát választanak, amelyről semmi ismeretük nincs, valamint a választott szakmájuk – más lehetőség híján – „piacképtelen”. A tehetséggondozás lehetősége főleg az iskolákban valósulhat meg. E lehetőséggel több gyermekünk él is, és ők kerülnek többnyire a szakmunkásképzőkbe, szakközépiskolákba. Érdemes lenne a lakásotthonokban – házi könyvtárat létesíteni – mely kihat a tanulmányi munka eredményességére is.

Azt a minimális követelményt, hogy a 8. osztályt elvégezze, minden gyermeknél elértük, illetve elérjük. De legfőbb cél a piacképes, megélhetést biztosító szakmaszerzés.

5. A gyámság ellátásának gyakorlata

Az 1997-ben életbelépett Gyermekvédelmi Törvényben megszűnt az intézeti gyámság. Ez a változás indokolt volt, és úgy érezzük, hogy ezt az indokoltságot a gyakorlati példák sokasága is alátámasztja. A gyámság olyan személyes kapcsolatot és kötődést feltételez, amelynek az intézeti gyámság nem tudott eleget tenni. A gyám személye garancia arra, hogy jól ismeri a gyermeket, a bekerüléstől a családba való visszakerülésig esetenként a nagykorúságig, vagy azon túl is. Ez az alapja annak, hogy a gyermeket jobban tudja képviselni a hatóság, az oktatási intézmények előtt, illetve bármely olyan kérdésben, amely őt érinti. Sokkal személyesebb és közvetlenebb ez a képviselő. Úgy érezzük, hogy a gyermekek jobban is érzik a gyám segítő támogatását, hiszen ismerik, és tudják, hogy mi várható el tőle, és a gyám is tudja, hogy a gyermek képviselője milyen feladatot ró rá. Az intézményi szervezet kialakításakor felmerült annak kérdése, hogy a lakásotthon-vezetők lássák el a gyámságot. Ezt szervezési problémák miatt a gyámhivatalok nem támogatták. Utóbb bebizonyosodott, hogy a döntés helyes volt, de más megközelítés miatt. A gyermek gondozása, nevelése a gyám szemszögéből közvetetten valósul meg. Ennek eredményeként a gyám nem vesz részt a gyermek és környezete napi konfliktuskezelésében, így kimondottan csak szakmai szempontokat kell figyelembe vennie a gyermek képviselőjében. Természetesen ez a gyámot nem menti fel a gondozási és nevelési feladatok alól. Ugyanakkor, mivel a gyám és a közvetlen gondozó személye más, a gyermeki jogok érvényesítésének is kedvezőbbek a pedagógiai feltételei. Példák sokasága bizonyítja, hogy a gyermekek sérelmei szakmai vezetői szinten jól oldódtak meg.

A gyám feladata és tevékenységi köre rendkívül széles, többfelé ágazó, és feltételezi más szakemberek háttérmunkáját is. A szakmai vezetők mindegyike részt vett a Foton szervezett

gyámi feladatokat elősegítő, szakmai felkészítő tanfolyamon. Nem a teljesség igényével, felsorolásképpen azok a feladatok, amelyek a szakmai vezetői, gyámi feladatokat jelentik:

- részt vesz a Szakszolgálat által szervezett elhelyezési értekezleten,
- gondoskodik a gyermek befogadásáról, elbocsátásáról,
- felügyeli a gyermek gondozását, nevelését,
- gondoskodik az iskoláztatási támogatás igényléséről, árvaellátásról,
- leltár alapján átveszi és kezeli a kiskorú vagyont, végszámadást készít, (a gyermekek vagyona, melyről a gyámok gondoskodnak),
- együttműködik a fiatalok életpályájának kijelölésében, orvosi beavatkozások esetén hozzájáruló nyilatkozatot tesz, eljár a gyermek hivatalos ügyeiben előkészíti az otthonteremtési támogatás igénybevételét,
- előkészíti az utógondozói ellátás igénybevételét,
- gyámhatósági betétet nyit, kezeli azt, zsebpénzt igényel, biztosítja azt, figyelemmel kíséri a gondozási hely megváltoztatásának, örökbeadhatóságának, nevelőszülőhöz való kiadás lehetőségét, szükségességét,
- a gondozottak személyi anyagát kezeli, a gyermek hiányzó iratait beszerzi,
- együttműködik mindazokkal, akik a gyermek családba való visszahelyezését segítik elő.

A szakmai vezető a fenti gyámi teendőkön túl egyéb feladatokat is ellát. Többek között:

- szakmai program elkészítése, figyelemmel kísérése, betartatása,
- a lakásonthon működésének feltételei biztosításában való közreműködés (személyi, tárgyi feltételek),
- adatlapok kezelése,
- a feladatokról beszámoltatja a házvezetőket, és jelentést tesz az igazgatónak,
- koordinálja a feladatok megosztásában résztvevő személyek, intézmények munkáját,
- tájékoztatja a gyámhivatalt a nevelési tervben meghatározott feladatok időarányos teljesítéséről,
- éves feladattervet és ellenőrzési tervet készít.

Egyéb feladatait a Szervezési és Működési Szabályzat tartalmazza.

Igen sok időt fordít a gyám a gyermekek hatóság előtti képviselőjére. Munkája jelentős részét rendőrségen, bíróságon való képviselői tevékenység teszi ki. Az elmúlt egy évben 21 fiatalkorú ellen indult rendőrségi eljárás. Ebből 10 esetben bírósági eljárásra is sor került. Az elkövetett cselekmények jelentős része a gyermekvédelmi gondoskodást megelőző időszakokra esik. A fenti számadatot nem tartom túl magasnak, de egy-egy esetben a végső lerendezéséig igen hosszú idő telik el, másrészt ez több alkalommal történő képviselői tevékenységet jelent. A Megyei Gyámhivatal eddigi ellenőrzései nem tártak fel olyan hibát, mely a gyámság ellátásával hozható össze. A gyám annak érdekében, hogy gyámoltjával többször találkozhatson (esetenként a gyermek családjával), a közlekedési lehetőség javítására lenne szükség. Szükségét látnánk olyan jogász alkalmazásának, aki a gyámi feladatok ellátásában nyújthatna időnként segítséget. A gyámok több esetben kezdeményezők a gyermek családba való visszakerülésében. A szakmai vezetők önállóságát fokozni kell, az intézmény mérete is kikényszeríti ezt. A vagyonkezelés sok időt vesz igénybe.

A gyámok egyik legnehezebb döntése a lányanyák terhesség-megszakításának engedélyezése vagy elutasítása. E döntés kihatással van ugyanis a gyermek egész életére.

Az egyik szakmai vezető úgy érzi, a gyermek akkor kerül biztonságba, ha beköltözhet saját, berendezett lakásába, jövedelme megélhetését biztosítja, és a személyes kapcsolatait

rendezettek. Ez idea. Ettől még messze vagyunk. Ennek sem tárgyi, sem pszichés feltételeivel nem rendelkezünk.

A gyámok gyámhivatalokkal való kapcsolattartása korrekt. A gyámok szakszerű segítséget kapnak napi munkájukhoz. A gyámság ellátását leginkább a saját, belülről fakadó tájékozódás, tanulás és tapasztalatszerzés jellemzi, mégis inkább a gyámhivatalok segítik, mintsem a Szakszolgálat. A gyámhivatalokkal való kapcsolat nyílt és segítőkész. Több esetben kértünk segítséget egy-egy gyermek gondozási helyének megváltoztatására, speciális otthonba történő elhelyezésre. Minden esetben partnerként kezelték bennünket, megértéssel vették tudomásul, hogy a lakásotthonok napi életrendjét döntően befolyásolja az oda bekerülő gyermek személyiségállapota. A gyámhivatalokkal napi kapcsolatot tartunk, és így a féléves jelentéseken túl rendelkeznek azokkal az információkkal, amelyek a hatósági döntéshez nélkülözhetetlenek.

6. „A kastélyos gyermekotthonok” és a lakásotthonokban élő gyermekek, fiatal felnőttek életminősége megváltozásának bemutatása, a velük készített interjúk tükrében

Intézményünk befolyásolásmentes körülmények között interjút készített 101 tíz év feletti gyermekkel és fiatal felnőttel. E felméréstől azt vártuk, hogy az érintettek mondjanak véleményt életminőségükről, hasonlítsák össze a nagy és kis közösségekben megélt eseményeket, történéseket. A kérdések ugyan irányítottak, de életkorukhoz igazodóak voltak. A gyermekek és fiatal felnőttek által adott válaszokból az alábbi megállapítások tehetők:

- a gyermekek egy része több nevelőotthont is megjárta,
- többségük jól érzi magát a jelenlegi lakásotthonukban,
- a lakásotthonban szorosabb baráti kapcsolatok alakulnak ki,
- kevesebb a magányos gyermek, 94 %-a minden nap valamilyen kérdéssel, kéréssel fordul a lakásotthonban dolgozó felnőttökhöz,
 - több személyes tárgya van a lakásotthonban, (melyek tárolása esetenként megoldatlan),
 - kedvező, hogy a lakásotthon gazdálkodásáról igen sokat tudnak, többsége tudott arra a kérdésre válaszolni: „tudod-e, mennyibe került a mai ebéd?” (83 %-a jó választ adott),
 - tevőlegesen részt vesznek a házimunkában, (76 %-uk szeret főzni), érdekes, hogy a fiúk és a lányok arányában lényeges eltérés nincs,
 - arra a kérdésre: „idén főztetek-e már olyat, amit szeretsz?”, 84-en igenlő választ adtak,
 - erre a kérdésre, „el tudnád-e fogadni sajátodnak a lakásotthont,” 87 %-uk igennel válaszolt, ami bizonyítja, hogy lakásotthonukat követendőnek, példaértékűnek tartják. Reményeink szerint ilyennek képzelik el jövődől otthonukat. Ide tartozik, ami a kötődésüket illeti, hogy a lakásotthonukat szebbnek tartják, mint a szomszéd házát (bár tudjuk, hogy a lakásotthonok igen rendezett környezetben vannak),
 - szomszédaikat ismerik, azokkal megfelelő kapcsolatot tartanak,
 - 85 %-uk szeret bevásárolni, és ami meglepőbb, 68 %-uk takarítani is szeret,
 - a gyerekek jónak tartják a telefon használatának lehetőségét, (sajnos, több házban ezzel a lehetőséggel vissza is éltek),
 - a gyermekek fele ültetett virágot, hat esetben fát is a lakásotthonában,
 - a gyermekek ismerik a házi orvosukat, velük jó kapcsolatban vannak,
 - a felmérés is igazolja, hogy a gyermekeket, fiatal felnőtteket névnapjukon felköszöntik, mások felköszönésében maguk is részt vesznek,
 - a gyermekek igénylik, hogy a ruhavásárlásnál az ő akaratuk jusson érvényre,

- a gyermekek, fiatal felnőttek 92 %-a mos és vasal, (a fiúk is),
- érdekesnek mondható, de természetes, hogy a gyermekek fele elégedett, fele nem a zsebpénz mértékével, sajnos a zsebpénz jelentős részén cigarettát vásárolnak. Másik tanulság, hogy a zsebpénzből kevesen tesznek félre, többségük igen hamar elkölti azt.

A fenti vélemények is azt igazolják, hogy lakásotthonainkban a megváltozott körülmények a gyermekben jobb állapotot teremtettek. Azt is mutatja, hogy a lakásotthonok a napi feladataikat jól látják el, a gyermekek életminősége lényeges változáson ment át. Örömmel vettük tudomásul a gyermekek és fiatal felnőttek jelzéseit.

Gyermekek a „kastélyos” nevelőotthonokat – felszámolásukat megelőzően – nem otthonként, hanem – kötelező tartózkodási helyként kezelték. Bár ez sem pontos, mert – felszámolásukat megelőzően – a bükkösi otthonban 30%, bakócai otthonból 40% volt az engedély nélkül távollevők aránya.

7. A gyermekek elbocsátásának rendje

A családba való visszahelyezés, vagy a nagykorúságra való felkészítés igen sok és fontos feladatot ró a gyámra és a lakásotthonra. Fontos szerepe van a családgondozónak, aki együttműködve a gyermekjóléti szolgálattal, a gyámmal, a szülővel előkészíti a visszakerülés idejét, módját, és a szükséges, megoldásra váró feladatokat. A családba kerülésnél a szülővel, a gyermekkel szintén megbeszéljük a konkrét teendőket. Kiskorúak esetében családgondozónk a gyermekjóléti szolgálattal tart szoros kapcsolatot. A gyakorlat a törvényi előírást követi, hogy kiskorúak esetében az illetékes gyermekjóléti szolgálat látja el a családgondozást. Az elmúlt egy évben a kiskorúak kb. 90 %-a a szülőhöz, hozzátartozóhoz került, kis részük nevelőszülőhöz, 8 fő nagykorúsága előtt házasságot kötött, néhány esetben az SZCSM Gyermekotthonába került a gyermek. Az utóbbi két évben 2 esetben fordult elő, hogy kiskorúsága idején újból visszakerült a gyermek a szakellátás rendszerébe. A nagykorúvá váló gyermekek elbocsátásáról az utógondozás keretében bővebben lesz szó.

8. Családgondozás

A személyi feltételt tekintve az utóbbi egy évben jelentős változás történt a két családgondozó alkalmazásával. Az állami gondoskodás egyik leglényegesebb eleme és az átmeneti jelleg biztosítása tekintetében a családgondozás. A családgondozók nyilvántartást vezetnek a gondozottak családkapcsolatáról (7-es számú adatlap), szorosan együttműködve a gyámmal. A családgondozók az alábbi okok miatt keresik fel a családokat: (2001-es adat)

- a családok szociális körülményeinek felmérése, a családok megismerése 56 esetben,
- a gyermek vállalása szünidő alatt 32 esetben,
- a szünidő alatt otthon tartózkodó gyermek látogatása 32 esetben,
- a gyermek végleges hazakerülésének segítése, az ehhez szükséges információk megszerzése 18 esetben,
- előre nem tervezett akut problémák megbeszélése 7 esetben,
- a gyermek által feltárt szülői problémák megbeszélése 6 esetben.

Ma még nem jellemző, hogy a szülők kérjék az átmeneti nevelés megszüntetését. Ez talán természetes is, mert a szülőt nem érik azok a traumák az átmeneti nevelés időszaka alatt, amelyekkel a gyermeke nevelése közben szembekerült, (iskola, önkormányzat).

A családgondozók nagyobb részben egyedül keresik fel a szülőket, esetenként a gyámmal: ha a szükség úgy kívánja, a gyermekjóléti szolgálattal közösen. A családgondozók 54 településsel teremtettek és tartottak fenn kapcsolatot. A családgondozói

feladat ellátása a települések nagy száma és a távolság miatt igen költséges. Időnként a családgondozók mobilitását a rendelkezésre álló anyagiak is befolyásolják. Tömegközlekedési eszközzel több település felkeresése egész napi feladat. Sikere sem garantált. Javítana a helyzeten az is, ha a gyermekjóléti szolgálatoktól és a szakszolgáltatástól a megfelelő időben, reális tartalommal jutna el intézményünkhöz az információ.

9. Utógondozói ellátás

Jelenleg 31 fő a 6 lakásotthonban, 10 fő a kiskorúak lakásotthonaiban, 14 fő külső férőhelyen él. 2001. februárjában 19 fő a szakszolgálat gyermekotthonából, 7 fiatal felnőtt a mohácsi intézményből érkezett.

A hat utógondozói otthon férőhelyein és a külső férőhelyen jelenleg 55 utógondozói ellátottunk van. 70 %-uk tanulmányai folytatása miatt kérte utógondozói ellátását, 27 %-uk „magáról gondoskodni nem tud”- indoklással kérte, 3 %-uk szociális otthoni férőhelyre vár. Az intézmény létszámához viszonyítva az utógondozói ellátottak száma, aránya magasnak mondható. A fiatal felnőttek egyre nagyobb számban kérik ellátásuk további fenntartását. Ennek több oka van, pl.:

- befejezetlen iskolai, szakmai képzésük,
- meggyengült, megszűnt családi kapcsolatuk,
- a megélhetésükhöz szükséges legminimálisabb feltételekkel sem rendelkeznek,
- a jövőtől való félelem, kilátástalanság érzése,
- „befejezetlen” szocializáció.

Az utógondozói otthonba kerülést megelőzi a fiatal felnőtt, családgondozó, a gyám, lakásotthon-vezető, utógondozó otthonok szakmai vezetője közös megbeszélése abból a célból, hogy megismerjék a fiatal felnőtt kérelmének indokait, és meghatározzák a közös teendőket. Ezt tesszük azokkal a fiatal felnőttekkel is, akik nem igénylik az utógondozói ellátást. A fiatal felnőttek bekerülésüket követően – majdnem minden esetben -24 éves korukig szeretnék igénybe venni az ellátást. Szavaikat illetően: „szeretném kihasználni a törvény adta lehetőséget”. Sok esetben úgy is irányítják saját sorsukat. Gond, hogy a rendelkezésre álló összeg – amely nagykorúságuk idején biztosított -igen gyorsan fogy, sok esetben teljes egészében. Ebben nehéz velük együttműködni. Megértjük őket, de el nem tudjuk fogadni. E téren erőfeszítéseink időnként sikertelenek. Természetesen ez a gond kihat saját otthonuk megteremtésére is. Az utógondozó otthonokban élő fiatalok önállósodási törekvése jó, együttműködésük megfelelő. Mivel felnőtté válásuk még nem teljes, így az utógondozó otthonok háziarendjét elég sokszor, de – nem súlyosan – megszegik. Ebből eredően 8 esetben javasoltuk az utógondozói ellátás megszüntetését. Az utóbbi időben nem került fiatal a hajléktalan szállóra. Ezt, ha kicsi is, de eredménynek tartjuk. Nem vagyunk meglegedve tanulmányi eredményeikkel, kevés az olyan gyermekünk, aki ismétlés nélkül araszolna előre az iskolai fokozaton. Az utógondozói ellátottak utógondozását a lakásotthon-vezető látja el.

Az utógondozói ellátottak utógondozásának végleges megoldása az lesz, ha legalább két utógondozó végzi el ezt a feladatot.

10. Az utógondozás

A kiskorúak családgondozását az otthonból történő kikerülést követően az illetékes gyermekjóléti szolgálat családgondozója látja el, a fiatal felnőttek utógondozását az előbb említett lakásotthon-vezetők, valamint egy utógondozó látja el.

1999-től kikerült fiatal felnőttek távozásának helye: (2001. májusi állapot)

- összesen: 58 fő,

ebből férfi: 38 fő,

ebből nő: 20 fő.

- családba, anyához, apához, egyéb rokonhoz távozott összesen: 5 fő,
- férjhez ment vagy élettársi kapcsolatban él: 21 fő,
- egyedül él: 17 fő,
- nincs bejelentett otthona: 5 fő,
- külföldre távozott: 3 fő,
- börtönben, előzetes letartóztatásban van: 7 fő.

Az utógondozó évente 50 és 60 fiatal felnőtt utógondozói feladatát látja el. Az utógondozás jellemzői:

- a családhoz nagyon ritkán vezet vissza út,
- az utógondozói ellátásból kikerülők közül 4 fő újra kérte utógondozói ellátását, (így utógondozása sikertelennek bizonyult),
 - igen sokan többféle iskolatípust is kipróbálnak, ahova nehéz „bejuttatni” őket,
 - lányok esetében többen előtte kiskorúként élettársi kapcsolatot létesítenek, esetleg férjhez mennek,
 - akinek picit babája van (lányanya), szinte megoldhatatlan feladat előtt áll,
 - az otthonteremtési támogatás összege nem alkalmas arra, hogy olyan saját otthon vegyenek, amely után el lehetne mondani, hogy a fiatal lakásproblémája megoldódott (víz, villany hiánya, felújítás gondja, településtől való távolság). (Az árvaellátás „segítségét” jelenthet.)
 - az otthonteremtési támogatás összege a lakhatóvá tételt biztosítja, de nem a gondtalan lakhatást,
 - az olyan összeköltözések, ahol mindkét fiatal gondoskodásból került ki, minden esetben sikertelenek. Bár az ilyen kapcsolatba tartó „menekülést” érhetőnek tartjuk,
 - a családhoz került utógondozottak esetében a „család hathatósan közreműködik” a fiatal felnőtt pénzének elköltésében,
 - kevés fiatal rendelkezik ingatlannal, vagyonnal,
 - a már említett alulképzettség nem segíti őket a munkavállalásban, sok esetben képzettségük nem jelent piacképes munkaerőt,
 - a cigány származású fiatalok munkavállalásánál hátrányos megkülönböztetés éri őket,
 - nem illik mondani, de a stigma élő valóság a társadalomban,
 - az önkormányzatok szociális lakásépítési programja jelenthetne megoldást az otthonteremtés biztosítására,
 - egyre több az olyan szakmaképzés, amely csak bizonyos összeg befizetése ellenében sajátítható el, a mi fiataljainknak marad a kosárfonás és a gombatermesztés,
 - reménysugár az új szervezetek belépése, amelyekkel az együttműködésünk már gyümölcsöző (pl: Adj Esélyt az Életért Egyesület, Faág Egyesület, Gandhi Gimnázium),
 - szükségét látnánk olyan foglalkoztatáspolitikai eszközök bevetésének, amelyek a fiatal felnőttek munkába állását segítenék,
 - nem egységes a gyámhatóságok eljárása abban az ügyben, hogy meddig tartson az utógondozás, a gondot az okozza, hogy időnként egy év után is kéri a negyedéves jelentést, esetenként pedig fölöslegesnek tartják.

11. Patronálás, intézményi kapcsolattartás

A gyámok kevésbé támogatják a gyermekek szülő, rokon, baráti kapcsolatán kívüli egyéb kapcsolatokat. Sajtó, rádió, televízió példák sokaságát mutatja be a patronálásnak, kellemetlen, esetenként törvénytelen formáit is.

Intézményi és külföldi kapcsolataink segítik egy-egy gyermek egyéni boldogulását, valamint a táborozások lehetőségét. Igen gyümölcsöző kapcsolatot tartunk fenn a Koralovoi, (Guta) Gyermekotthonnal. Így jutnak el gyermekeink a Magas-Tátrába még a síszezonban is. Intézményünk segélyakciók keretében ruházati és berendezési tárgyakhoz jutott az elmúlt években, melyeket ma is használunk. Pályázat útján az Amerikai Gazdasági Kamara nagy összegű támogatásban részesítette 1999-ben intézményünket.

12. Intézményünk szervezeti egységei, együttműködés rendje

Az intézmény szervezeti egységeit a Szervezeti és Működési

Szabályzat tartalmazza, mely átalakításának szükségességéről már említést tettem.

Az Igazgatói Tanács üléseinek gyakorisága (havonta) biztosítja a szervezési és szakmai feladatok megoldását. Az ülések témái félévente kerülnek megfogalmazásra. Az Igazgatói Tanács ülését követi a szakmai vezetők és a lakásotthon-vezetők munkaértekezlete, e rendszer alapján kerülnek megfogalmazásra az intézményi, a szakmai és a lakásotthonok napi feladatai. Nevelőtestületünk évente két alkalommal tart értekezletet, ahol a Működési Szabályzatban meghatározott jogait gyakorolhatja. A szakmai és szervezési feladatok megoldásának eredményeiről, gondjairól a munkaértekezleten számolnak be a lakásotthon-vezetők és a szakmai vezetők.

A munkáltatói jogok átruházásának tartalma szintén a Szervezeti és Működési Szabályzatban található. A vezetők (szakmai és házvezetők) önállóságának és felelősségvállalásának erősítése érdekében szélesíteni kívánjuk a munkáltatói jogok gyakorlásának lehetőségét (igény is van rá). Mivel házvetőink által tartott munkaértekezleten a szakmai vezetők is jelen vannak, így lehetőség van az operatív feladatok azonnali megoldására. Természetesen, ha a fenntartó az igazgató-helyettesi munkakör létesítéséhez hozzájárul, akkor várhatóan a szakmai munka koordinációja eredményesebbé tehető.

13. A szakalkalmazottak továbbképzése

A Megyei Gyámhivatal javasolja a szupervízió megoldását. Joggal, mert a szakalkalmazottak kifáradásának lehetősége valóságos. Bizonyos jelei már ma is mutatkoznak. E gond mentálhigiénés szakember alkalmazásával oldható meg.

Az intézmény elkészítette az éves és a távlati (ötéves) továbbképzési tervét, melynek végrehajtása nehézkes. Ennek oka, hogy a kínálati rész szegényes, most alakulnak azok a programok, melyek akkreditációra várnak. Nem jelent még meg a szociális szakvizsga letételének formája. Az októberben induló gyermekfelügyelői- és gondozói képzést intézményünk támogatja.

14. „Esélyt az állami gondozásban részesülő gyermekek” elnevezésű alapítvány

Az intézmény dolgozói által alapított alapítványunk jelentősen hozzájárul egy-egy gyermek egyedi céljainak megvalósításához, segítéséhez. Az alapítvány több olyan sikeres pályázaton vett részt, ahol a gondozottak nyaraltatását, sportolási lehetőségét, táboroztatását, szaktáborok létesítését segítette elő. Általános gyakorlattá vált, hogy segítőink, támogatóink, pályázatók nem az intézményt, hanem az alapítványt helyezik előtérbe.

Fontosnak tartom kiemelni, hogy a dolgozóink majd mindegyike alapítványunkat teszi kedvezményezetté adója 1 %-ának odaítélésében. Az idei nyári szünet szabadidős

programjainak anyagi fedezetét nagyrészt az alapítvány biztosította. Intézményi szintű programokhoz is segítséget nyújt, (pl.: karácsonyi ünnepek).

15. Intézményünk társadalmi megítélése

A cselekvők szemszögéből úgy ítéljük meg, hogy intézményünk társadalmi megítélése megfelelő. Lakásotthonaink többségének sikerült úgy beilleszkedni környezetébe, elfogadtatni magukat, hogy inkább segítők, és nem közömbösek vagy ellenségesek a lakásotthonnal szemben. Több olyan példát tudunk mondani, ahol a szűkebb környezet tanújelét adja a velünk való együttműködésre.

Ennek ellenkezője történt a Berkesdi Lakásotthon esetében, mely fél évre bezárásra került. Ekkor fejeződött be felújítása is. E lakásotthon kudarcával több fórum foglalkozott, az okok ismertek. Időnként egy-egy lakásotthon „túl hangos”, ami zavarja környezetét, de ezek a problémák gyorsan lerendeződtek. Falun nehezebben fogadják el a lakásotthonok jelenlétét. És itt az iskolák sem támogatók, inkább elutasítók.

A házvezetők úrrá tudnak lenni e helyzeten. Összességében ma már többet tudnak a lakásotthonok életéről, és így lehetőség van a gondok gyors megoldására. Fenntartóink hathatósan támogatja intézményünk pozitív társadalmi megítélését.

16. Intézményünk előtt álló feladatokat az alábbiakban határozhatjuk meg

a.) Az SZMSZ módosítása, hogy jobban biztosítsa a tartalmi munka szervezését, az egyén felelősségének kihangsúlyozását, szervezeti felépítését tekintve pedig a pontosabb munkamegosztást. Terveink szerint létrehozunk egy nevelési csoportot, mely a szakmai egységek munkáját segíti, továbbá ellátja a közalkalmazottak szupervízióját. E csoport a szakmai munkában egységes szakmai követelmények alapján segítheti a lakásotthonok gondozó-nevelő munkáját, szakmai vezetők segítségét. Az SZMSZ módosításának további célja, hogy az önálló szakmai egységek és lakásotthonok önállóságát erősítsük, ami jelenti a szakmai és gazdálkodási tevékenységet egyaránt. Az önállóbb működést a területi elhelyezkedés, szakmai elvárások gyarapodása indokolja.

b.) Személyi feltételek javításának iránya:

- a szakellátottak szakmai képzettsége megszerzésének elősegítése, a hosszú távú, valamint az éves továbbképzési tervben meghatározottak teljesítése,
- a gyermekvédelmi törvény végrehajtási rendeletében meghatározott szakmai létszám biztosítása,
- elősegíteni a gyermekek, fiatal felnőttek nevelését, gondozását ellátó szakalkalmazottak állandóságát,
- az újonnan alkalmazott közalkalmazottak eredményesebb felkészítése az általa választott feladatra,
- elősegíteni a szakalkalmazottak – intézményen belül és kívül – tapasztalatcseréjét.

c.) A közeljövőben módosításra kerülő gyermekvédelmi törvény változásaira való felkészítés, tárgyi és személyi feltételek megteremtése. d.) Nevelőszülői hálózat kialakítása érdekében:

- személyi feltétel biztosítása,
- nevelőszülő jelöltek képzése,
- nevelőszülői hálózat, a működés pénzügyi feltétele, biztosítása,
- szakmai normatívák érvényesítése.

e.) A lakásotthonban élő gyermekek és fiatal felnőttek szabadidős tevékenység feltételeinek javítása, különös tekintettel:

- értékes kultúra megismertetése,

- sport és turisztika nevelő hatásának felismertetése, egészséges életmód elismertetése,
 - olvasás feltételeinek biztosítása.
- f.) A lelakott és igen elhasználódott berendezési tárgyak, bútorok cseréje esetleg javíttatása.
- g.) Családgondozás, utógondozás eredményességének javítása az alábbi területeken:
- gyermek lakásmegoldását nagykorúságát megelőzően – feltétel megléte esetén – kell biztosítani,
 - gyermekjóléti szolgálatokkal napi kapcsolat tartása annak érdekében, hogy a kiskorúak, fiatal felnőttek a legoptimálisabb időben, állapotban és körülmények között kerüljenek vissza a vér szerinti családba, szükség esetén nevelőszülőhöz,
 - a gondozottokról a hatósági gyermekjóléti szolgálat gyermekekre vonatkozó adatainak beszerzése annak érdekében, hogy a gyám reális, tervezhető, teljesíthető gondozási-nevelési tervet készíthessen a törvény által meghatározott időre,
 - nagyobb figyelmet kell fordítanunk a gyermekek, fiatal felnőttek rendszeres iskolába járására, tankötelezettség teljesítésére, reális pályairányítására, „piacképes” pályaválasztás előkészítésére.
- h.) A lakásotthonok nyitottsága segítse elő a lakókörnyezettel való együttműködést, ahol ez eddig gondot okozott. i.) Pályázati lehetőségek kihasználásának iránya:
- a gyermekek, fiatal felnőttek nyaraltatásának elősegítése,
 - lakásotthonokban a sportolás elősegítése, eszközbeszerzés,
 - szakalkalmazottak továbbképzése, tapasztalatcsere elősegítése.
- j.) A kommunikációs és kapcsolatkézség fejlesztése, a lelki segítségnyújtás napi gyakorlattá tétele.
- k.) A 0-3 éves korú gondozottak – lehetőleg minél hamarabbi – örökbeadása, nevelőszülőnél történő elhelyezésének elősegítése.
- l.) Javaslatot teszünk a fenntartónak speciális otthon létesítésére a beilleszkedési és magatartászavaros gyermekek eredményes rehabilitációja érdekében.

Az intézmény eredményesen teljesíti a fenntartó és a törvények szabta feladatait. A gyermekvédelmi szakellátás mutatói a fokozatos fejlődést tanúsítják.